

SUD TIBBIY EKSPERTIZA NUTQINING O`ZIGA XOS JIHATLARI

*Qurbonova Mehriniso To`xtamurodovna,
TerDUPI magistranti*

Annotatsiya. Ushbu maqolada lingvistik ekspertiza sohasining o'ziga xos yo'nalishi hisoblangan sud tibbiy ekspertizasi hamda unda qo'llaniluvchi nutqning lingvistik tahlili yuzasidan fikrlar bildirilgan. Qayd etib o'tish lozimki, sud tibbiy ekspertizasi nutqi ushbu sohaga oid ma'lum atamalar asosida ish ko'radi, sintaktik jihatdan ham o'ziga xos tuzilishga ega sanaladi.

Kalit so'zlar: lingvistik ekspertiza, sud tibbiy ekspertizasi, atama, sintaktik tuzilish, barqaror yo'nalish.

PECULIARITIES OF SPEECH OF FORENSIC MEDICAL EXPERTISE

*Kurbanova Mehriniso Tokhtamurodovna,
Master of TerDUPI*

Abstract. In this article, opinions are expressed regarding the forensic medical examination, which is considered a special direction of the field of linguistic examination, and the linguistic analysis of the speech used in it. It should be noted that the speech of the forensic medical examination works on the basis of certain terms related to this field, and it has a unique syntactic structure.

Keywords: linguistic expertise, forensic medical expertise, term, syntactic structure, stable direction.

ОСОБЕННОСТИ ВЫСТУПЛЕНИЯ СУДЕБНО-МЕДИЦИНСКОЙ ЭКСПЕРТИЗЫ

*Курбанова Мехринисо Тохтамуродовна,
магистрант ТерДУПИ*

Абстрактный. В данной статье высказываются мнения относительно судебно-медицинской экспертизы, которая считается особым направлением области лингвистической экспертизы, и используемого в ней лингвистического анализа речи. Следует отметить, что речь судебно-медицинской экспертизы работает на основе определенных терминов, относящихся к данной сфере, и имеет своеобразную синтаксическую структуру.

Ключевые слова: лингвистическая экспертиза, судебно-медицинская экспертиза, термин, синтаксическая структура, устойчивое направление.

Bugungi kunda tilshunoslik sohasi yanada keng taraqqiy etib, u kirib bormagan soha deyarli qolmadi. Psixologiya, din, tibbiyot, yuridik soha – bularning barcha-barchasi tilshunoslik fanining o`rganish obyektiga aylanib ulgurdi. Qayd etib o`tish lozimki, sohaviy yo`nalishlar lingvistik tahlilini amalga oshirish ushbu yo`nalishlarning mohiyatining keng tarzda ochib berilishiga hamda ulardagi mavzuiy ko`lamning kengroq doirada ochib berilishiga xizmat qiladi[3]. Biz tadqiq etmoqchi bo`lgan ushbu maqolada ham sud tibbiy ekspertizasining o`ziga xos nutqi hamda uning tilshunoslikda tutgan o`rni borasida so`z yuritiladi.

Sud tibbiy ekspertisasi nutqi lingvistik ekspertologiya yo`nalishining ma`lum tarmog`i hisoblanadi. Ushbu sohada qo`llaniluvchi nutqiy muloqot(og`zaki hamda yozma) bu sohaning tadqiq obyekti sanaladi. Bu sohaning o`ziga xos ishlash metodlari, yozma matnlari , sud jarayonlari, qonun hujjatlari mavjud bo`lib, ularning tahliliy lingvistik jihatdan o`rganilishi sohaning mazmuniy jihatdan keng taraqqiy etishiga yordam beradi[5].

Sud tibbiy ekspertizasining lingvistik tahlili uch guruh asosida ish olib boradi:

- I. Ushbu sohaga doir huquqiy hujjatlarning lingvistik tahlili.
- II. Sud jarayonlarida qo`llaniluvchi og`zaki nutq tahlili.
- III. Sud tibbiy ekspertizasining har ikkala guruh uchun mavjud tilshunoslik xulosasini amalga oshirish[6].

Sud tibbiy ekspertizasining lingvistik tahlili bir tomonlama yo`nalish hisoblanmaydi, ya`ni u o`z ichiga xilma-xil izlanuvchilarning hamda ekspertlarning bu borada olib borgan tadqiqotlarini ham qamrab oladi. Sud tibbiy ekspertizasining tilshunoslik doirasida o`rganilishi XX asrlarda amalga oshirilgan bo`lib, bu boradagi xilma-xil matnlarni tadqiq etish orqali sohaviy matnlarning ilmiy jihatlarini asoslash mumkin. Sud tibbiy ekspertizaga oid matnlar quyidagi mazmunda bo`lishi mumkin, ya`ni vafot etgan shaxsning o`limiga sabab bo`luvchi omillar, tanaga yetkazilgan jarohatlarning qay holatda amalga oshirilganligi, uning og`ir turdami yoki yengil turda ekanligi, gumonlanuvchi shaxs, ayblanuvchi, jabrlanuvchi hamda u haqidagi ma`lumotlar sud tibbiy ekspertizaga oid nutqiy muloqotning asosiy elementlari hisoblanadi[4]. Quyidagi sud tibbiy ekspertizaga oid matnning lingvistik tahlilini amalga oshirsak: “1983-yil 18-iyunda tug`ilgan marhum S.Q. shu yilning 10-avgustida soat 11:00 larda “Tuyabo`g`iz” oilaviy shifokorlik punktida, oilaviy shifokor ko`rigidan o`tkazilib, emlashga monelik qiluvchi holatlar aniqlanmagach, vaksinator hamshira tomonidan emlangan. Vaksina olgandan keyin 20 daqiqa davomida oilaviy shifokor kuzatuvda bo`lgan va aks ta`sirlar kuzatilmagach, uyiga ruxsat berilgan. Ekspertizada marhum S.Q.ning tanasida jarohat izlari aniqlanmadi”[8].

Yuqorida keltirilgan matnning lingvistik tahlili quyidagi ketma-ketlikda amalga oshiriladi:

- matnning umumiy tavsifi;
- matnda qo`llanilgan so`zlar tahlili;
- matnning grammatik tahlili;
- matnning sintaktik tahlili[7].

Ushbu jihatlar tahlilini amalga oshirish sud tibbiy ekspertiza nutqining shakily hamda mazmuniy uyg`unligi asosida shakllantiriladi. Yuqoridagi namuna sifatida keltirilgan matn, avvalo, ma`lumot berish uchun yozilgan matn sanaladi. Umuman olganda, sud tibbiy ekspertizasiga oid matnlarning maqsadi ma`lumot berishdan iborat hisoblanadi.

Leksik nuqtayi nazardan esa matnda sohaga xos bo`lgan istilohlar mavjud, ular quyidagilardir: marhum, monelik qiluvchi holatlar, kuzatuvida bo`lmoq, aks ta`sir kuzatilmagach, ekspertizada, jarohat izlari aniqlanmadi. Keltirilgan so`zlarning barchasi adabiy til qatlamiga oid hisoblanib, unda noadabiy qatlamni shakllantiruvchi leksika, ya`ni shevaga oid so`zlar, varvarizmlar, vulgarizmlar, argo, jargon so`zlar mutlaqo mavjud emas. Bunday turdagi matnlarning o`ziga xos jihati shundan iboratki, ular ekspressiv-bo`yoqdor leksikadan xoli matnlar sanaladi. Bundan tashqari, qayd etib o`tishimiz lozimki, sud tibbiy ekspertizasiga oid matnlarda qo`llaniluvchi sohaga xos istilohlarni tuzilishiga ko`ra ikki guruhga ajratish maqsadga muvofiqdir:

- a) sodda holatda qo`llanilgan so`zlar: marhum, ekspertizada...
- b) murakkab holatda qo`llanilgan so`zlar: monelik qiluvchi holatlar, kuzatuvida bo`lmoq, aks ta`sir kuzatilmagach, jarohat izlari aniqlanmadi.

Matnning grammatik tahlili xususida to`xtaladigan bo`lsak, aytish mumkinki, matnda morfemik qo`shimchalar to`g`ri qo`llanilgan, matndagi fe`llar, asosan, majhul nisbat asosida shakllantirilgan: o`tkazilib, aniqlanmagach, emlangan, kuzatilmagach, ruxsat berilgan, aniqlanmadi. Demak, sud tibbiy ekspertizasiga oid matnlarda asosiy holatda qo`llaniluvchi fe`l bu majhul nisbatda qo`llaniluvchi fe`l hisoblanar ekan. Bundan tashqari, ot, sifat, fe`l so`z turkumlari asosiy qo`llaniluvchi so`z turkumlari hisoblanadi.

Matnning sintaktik tuzilishiga oid xususiyatlardan biri bu sud tibbiy ekspertizasiga oid yozma nutqda ifodaluvchi matnlarda qo`llaniluvchi gaplar, asosan, qo`shma gap tarzida ifodalanadi. Qo`shma gapning aralash murakkab turi bu matn uchun xos: “1983-yil 18-iyunda tug`ilgan marhum S.Q. shu yilning 10-avgustida soat 11:00 larda “Tuyabo`g`iz” oilaviy shifokorlik punktida, oilaviy shifokor ko`rigidan o`tkazilib, emlashga monelik qiluvchi holatlar aniqlanmagach, vaksinator hamshira tomonidan emlangan”.

Xulosa sifatida aytishimiz mumkinki, sud tibbiy ekspertizasiga oid matnlarni tahlil qilishda matnning har bir jihatiga alohida e`tibor berish, uning mazmunini aniqlash, matnning umumiy xarakteristikasini ochib berish muhim ahamiyat kasb etadi.

Ularning nutqida ifodalangan leksik qatlam ushbu soha vakillarining boshqa sohalardan ajratib turuvchi asosiy xususiyati hisoblanadi. Sud tibbiy ekspertizasiga doir matnlardagi grammatik jihatlar esa matndagi fe`llarning qay tarzda qo`llanilishi, ot so`z turkumining qay holatda ifodalanishi, sifatga oid so`zlarning matnda aks ettirilishi orqali yaqqol namoyon bo`ladi. Sintaktik jihatdan esa so`zlarning birikmaviy tarzda ifodalanishi, gapning, asosan, qo`shma gap ko`rinishiga ega ekanligi bilan ko`zga tashlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Musulmonova K.X. The Process of Conducting a Linguistic Examination on Insulting Texts//Central Asian journal of literature, philosophy and culture. Volume: 02 Issue: 04 |April 2021. 86-90p
2. Musulmonova K.X. Konfliktli matnning lingvistik ekspertisasi (Haqorat matnlari bo'yicha) // Xorazm Ma'mun akademiyasi ilmiy jurnali – Xorazm, 2021 №6.(10.00.00. № 21).
3. Musulmonova K.X.Scope and boundaries of linguistic expertise // Web of Scientist: International Scientific Research Journal - ISSN: 2776-0979. Indonesia.
4. Mengliyev B.R., Musulmonova K.X., Special Methods of Linguistic Expertise // International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding. <http://ijmmu.comeditor@ijmmu.com> ISSN 2364-5369Volume 8, Issue 5May, 2021Pages: 482-489
5. Musulmonova K.X. The significance of the stages of analysis of linguisti expertise // Jamiyat va innovatsiyalar. Ilmiy jurnal.– Toshkent, 2021. – № 1. –.Special Issue – 1 (2021) / ISSN 2181-1415– B. 227-232.
6. www.wikipedia.org
7. www.fayllar.org
8. www.google.com